

KÜHRNER ÉVA

A gyógyító főúr

Kállay Rudolf, az Erzsébet Közkórház első igazgatója

A honfoglaló Balog-Semjén nemzetségből eredő Kállay família jelentős szerepet töltött be nemzetünk történetében. (1. kép) A család tagjai főként helyi, megyei közigazgatási, sőt országos vezető pozíciókat töltöttek be. A családban elsőként Kállay Rudolf (1853–1920) választotta a politikai pálya helyett az orvoslást. (2. kép) Nagy szó volt ez akkortájt, hiszen a gyógyítás során elkerülhetetlen az emberi testtel és testnedvekkkel való közvetlen érintkezés, nem számított „úri” foglalkozásnak. Nem akármilyen példák álltak azonban Kállay előtt, amelyek befolyásolhatták pályaválasztását. 1864 végéig a településen élt Korányi Frigyes (1827–1913), a kállói kórház alapítója, és a nagyhírű gyógyító, Jósa András (1834–1918) is, akinek felesége mellesleg távoli Kállay-rokon volt.

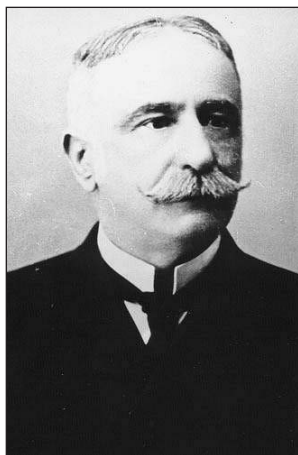

1. kép – Kállay címer

Kállay Rudolf 1853. november 13-án született a Nagykálló és Kállósemjén között fekvő kiscserei családi kúriában, melyet azóta a történelem viharai a földdel tettek egyenlővé.

Alsóbb iskoláit, mint az akkoriban a főúri családoknál szokásban volt, házitanítók révén végezte el. Egyetemi tanulmányait az 1872/73-as tanévben a Bécsi Egyetem orvosi karán kezdte, majd a Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetemen folytatta.¹ 1877. december 10-én, a harmadik szigorlata letételét követően avatta doktorrá földije, Korányi Frigyes professzor.²

1878 elején a tartalékos orvostanulóból tartalékos segédorvos lett, és szolgálati helye a 17. sz. helyőrségi kórház helyett a 4. sz. huszárezred, ahol 1882-ben már tartalékos főorvos volt.³

2. kép – Kállay Rudolf

¹ ELTE Egyetemi Könyvtár Levéltár külföldön tanult egyetemi hallgatók adatbázisa <http://konyvtar.elte.hu/hu/kulfoldi/egyetem-jaras> (letöltve: 2021. 01. 11.)

² Semmelweis Egyetem levéltára, Protocolla examinarum rigorosum in Facultate Medica Regiae Universitatis Pestiensis; Orvostudományi Karon végzett hallgatók jegyzéke: 1.f.1. 704. old. 2995. sz.

³ Hivatalos rész. Budapesti Közlöny, 1878. április 4. 1.; Kais. Königl. Militär-Schematismus 1882. (Wien, 1881) Militär-ärztliches Officiers-Corps 775.

1879 márciusában eljegyezte, majd 1880-ban feleségül vette dubovecki Dobóczy Malvint, egy Heves megyei földbirtokos leányát.⁴ Házasságukból 5 gyermek született. Lászlót két éves korában elvesztették, Iván 1915-ben, 28 évesen, cs. és kir. főhadnagyként hősi halált halt Bukovinában. Első és negyedik fiúk jogot végzett: Tibor (1881–1964) a Bethlen-kormány pénzügyminisztere, Rudolf (1889–1958) az Általános Hitelbank ügyvezető igazgatója volt. Egyetlen leányuk Helén (1894–1945) 1914-ben az a másik Kállay ágból származó Kállay Miklós későbbi miniszterelnökhöz ment feleségül.⁵

A család eleinte Budapesten élt. Odakötötte a kezdő orvost a további szakmai ismeretek megszerzésének lehetősége. 1882–1884 között az egyetem dr. Lumnitzer Sándor (1821–1892) sebész által vezetett II. sz. sebészeti klinikáján, majd a Rókus kórház szemészeti osztályán szerezte meg a szakképesítéséhez szükséges gyakorlatot mint műtőnövendék.⁶

A XIX. század második fele a chirurgia nagy időszaka. Előtte egy műtét veszélyes beavatkozásnak számított, amit csak végszükség esetén végeztek, mert nemcsak elviselhetetlen fájdalommal járt, de sikerét bizonytalanná tette egy csillapíthatatlan vérzés és a fertőzés veszélye. Az éternarkózist 1842-től kezdték használni, Joseph Lister (1827–1912) karbolsavas antiszeptiszis módszerét pedig 1880-tól vezette be itthon Lumnitzer a 2. sz. sebészeti klinikán. Kállay Rudolf ezeket az újításokat sebészként és kórházvezetőként egyaránt alkalmazta.

Az időszak a hazai közegészségügy nagy korszaka: 1876-ban született meg a XIV. törvénycikk a közegészségügy rendezéséről, amely a kórházakra, az alkalmazottakra, a képzésre és sok egyéb dologra vonatkozó előírást tartalmazott. Kállay Rudolf tehát nemcsak a modern sebészet megszületésének, hanem a magyar egészségügy megszerződésének is szemtanúja volt.

A szabolcsi évek

1876-ban lett Nyíregyháza Szabolcs vármegye székhelye, de az 1874. június 10-én vármegyei kezelésbe került közkórház még közel negyedszázadig Kállóban maradt. (3. kép) Az igazgató főorvos mellett ekkor egy alorvost találunk, Lórencz Gyula (1846–1915) „orvos, sebésztudor, szülész és szemész” személyében, aki 1873 novemberében, friss diplomával a zsebében került a településre gyógyítani.

3. kép – Nagyállói kórház

⁴ Hibaigazítás. Fővárosi Lapok, 1879. 16. évf. 56. sz. 268.

⁵ LAKATOS SAROLTA: In memoriam Dr. Nagyállói Kállay Rudolf. Új Kórlap, 2003. november–december. 12–13. [LAKATOS, 2003.]

⁶ A Budapesti Kir. Magyar Tudomány-Egyetem almanachja 1883–1884. Budapest, 1884. 42.

Az 1884–86 közötti két év igen mozgalmas volt a szabolcsi közegészségügy történetében. Nagy személyiségek mentek el – akár örökre –, és fiatalabbak váltották őket, akik mindenben méltó utódai lettek elődeiknek. Jósa András (1834–1918) a kállói kórház főorvosát 1884-ben hívták meg a vármegyei főorvosi székbe. Helyét a kórházban, (Mádi) Szabó Dávid (1808–1886) foglalta el, aki mellesleg Jósa András elődje is volt vármegyei physicusként. Ő két éven át, 1886. július 3-án bekövetkezett haláláig töltötte be a kórházigazgatói posztot.⁷

Az „orvos, sebésztudor, szülész, szemész és műtő” titulusokat megszerző Kállay Rudolfot 1886 őszén nevezte ki a főispán a 84 ágyas Szabolcs vármegyei közkórház igazgató főorvosi posztjára. A fővárosi sajtó mint ismert fővárosi műtő-orvostól búcsúzott el tőle.⁸ Ez alapján – a korábbi állításokkal ellentétben – joggal feltételezhető, hogy egyetemi tanulmányai befejezése után egy darabig még a fővárosban praktizált. Ezt erősíti meg, hogy a Pesti-féle adattárban 1886 szerepel kállói letelepedése dátumaként, valamint Budapesten született első gyermeke is.⁹

A kórházépítő

Nagy különbség lehetett a fővárosi modern, jól felszerelt klinika és a kállói kis kóróda állapota között. Kállay azonban nem hátrált meg, sőt bizonyára kihívást jelentett a fiatal ember számára, hogy Jósa példáját követve, szakmai tudással felvértezve jobbítani tud szülőmegyéje akkor még nem túl rózsás közegészségügyi helyzetén.

4. kép – Nyíregyházi kórház

A közkórház nemcsak szűkösnek bizonyult, hanem állaga is folyamatosan romlott. Napirendre került egy új kórház építésének kérdése, aminek helyszínéül már az új megyeszékhelyet jelölték ki. Kapóra jött az állam nagyszabású kórházépítési programja is; ez bizonyára katalizálta egy korszerű intézmény megépülését. 1894-ben Jósa András elnökletével létrejött a kórházat létesítő megyei bizottság, melynek tagja lett Kállay is. Mindketten szakértőként bírálták a benyújtott terveket, és az alispán és polgármester mellett jelen voltak az alapkövetélnél is.¹⁰

A kállói kórház „november 14-én mint ilyen megszűnt létezni és mint Erzsébet Közkórház folytatja működését Nyíregyházán november 20-tól a pavillon rendszer

⁷ Magyarország tisztii cím- és névtára. 1884. 4. évf. 106.; u.o. 1886. 5. évf. 135. [Tisztii cím és névtár]

⁸ Fővárosi Lapok, 1886. szeptember 20. 1901.

⁹ Magyarország orvosainak évkönyve és címtára. Szerk.: PESTI ALFRÉD. Budapest, 1895. 256.

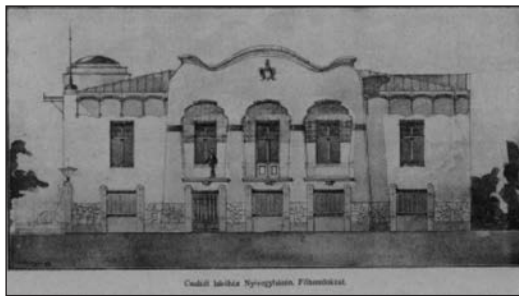
¹⁰ BENE JÁNOS: A millennium büvöletében. Szabolcs-szatmár-beregi Szemle, 2009. 3. sz. 352–376.

szerint épült új hajlékában.”¹¹ (4. kép) Névadója az egy évvel korábban meggyilkolt Erzsébet királynő lett. A 165 ágyas kórházat a korszak legmodernebb koncepciója szerint alakították ki, épületeit ellátták villanyvilágítással, vezetékes vízzel és fürdőszobákkal. Az „A” pavilon a belbetegeké volt, a sebészeti, szemészeti és szülészeti betegek ellátása az 55 ágyas műtőteremmel és szülőszobával is rendelkező „B” pavilonban történt. A betegellátásra berendezett épületeket lifttel szerelték fel.¹² A korabeli hazai kórházügy hatalmas fejlődését egyébként jól példázzák a számok. Míg 1898-ban hazánkban 273 gyógyintézmény létezett, számuk 1919-re 427-re gyarapodott.¹³

Első igazgatójának dr. Kállay Rudolfot, orvosának pedig Lórencz Gyulát nevezte ki a megye főispánja 26.374/900. sz. határozatával.¹⁴ Az orvosok teendőit az új kórházi szabályzat pontosan meghatározta, eszerint Kállay főorvos mint „műtő orvos” végezte a műtéteket Lórencz asszisztálásával. Az adminisztrálás és a betegek körüli napi teendők eleinte egy, majd több orvos feladatát képezte, akiknek lakhelye a sebészeti épület emeletén lévő „lakásban” volt, hogy állandóan kéznél legyenek az intézményben.¹⁵

Hamar híre ment a korszerű létesítménynek, ezért a hasonló beruházást tervező települések képviselői megtekintették a kórházat; így például Szatmár város törvényhatósági bizottsága az ottani építkezés megkezdése előtt tapasztalatgyűjtés céljából küldöttséget menesztett Nyíregyházára.¹⁶

Nemsokára Kállay doktor is a megyeszékhelyre költözött az 1903–1906 között, a Bobula János tervei szerint épült villaszerű házba, mely ma a Kállay Gyűjtemény otthona. Érdekes, hogy az épületről leírást és képeket közölt a *Magyar Építész Szemle*, melyből kitűnik, hogy az eredetileg szecessziós díszítéssel tervezett épület klasszicizáló külsővel valósult meg.¹⁷ (5. és 6. kép)

5. kép – A Kállay ház eredeti terve

6. kép – A Kállay ház

¹¹ A Szabolcsvármegyei Nyíregyházi „Erzsébet” Nyilvános Közkórház 1899. évi betegforgalmának kimutatásai. Nyíregyháza, 1900. 5. [Betegforgalmi kimutatás]

¹² A nyíregyházi vármegyei közkórház. Nyírvidék, 1899. november 26. 3.

¹³ A Népegészségügyi Országos Gyűlés munkálatai. Bp. 1917. október 25–28. Bp. 1918. 324–25.

¹⁴ Orvosi kinevezések. Belügyi Közlöny, 1900. 6. sz. 160.

¹⁵ Adalékok a százéves nyíregyházi kórház történetéhez. Összeállította: BENE JÁNOS – MARGÓCSY JÓZSEF. Nyíregyháza, 1999. 132. [BENE–MARGÓCSY, 1999.]

¹⁶ A kórházi bizottság Nyíregyházán. Szatmár-németi, 1907. február 21. 2.

¹⁷ Lakóház Nyíregyházán. Építészeti Szemle, 1904. 4. sz. 52–54.

Küzdelem a szakemberekért

A több épületben nagy alapterületen fekvő intézmény megnövekedett beteganyagának lelkiismeretes ellátásához nem volt elégséges a meglévő orvosi létszám. Kállay több levélben kérte a vármegyei kórházi bizottságtól második alorvosi állás létesítését, amit végül 1901. május 15-i közgyűlésükön megszavaztak.¹⁸ Az állást csak rövid időre sikerült betölteni 1902. január 1-től Spányi Géza (1869–1946) ny. ezredorvossal.¹⁹ A Nyírvidékben és az országos szaklapokban folyamatosan jelentek meg pályázati kiírások – eredménytelenül. Ennek az évekig húzódó problémának oka a sok munka és az alacsony javadalmazás volt, melyen hiába próbáltak javítani. Az alorvosi fluktuáció az Erzsébet Közkórházban hatalmas méreteket öltött. 1900 és 1912 között 27 személy cserélődött az alorvosi poszton és ritkaságnak számított, ha valaki legalább két évet töltött az intézményben.²⁰ 1904-ben a megye kórházainak dolgozói (Kisvárdán és Nyíregyházán) kérték, hogy kapjanak az állami alkalmazottakhoz hasonló fizetési besorolást. A vármegyei tisztviselők fizetésrendezéséből ugyanis kimaradtak a megyei fenntartású kórházi dolgozók. Így az orvosok bére sok helyen annyi volt, mint a vármegyei írnoké, a tisztviselőknek meg még annál is alacsonyabb. A bérkérdés szóba került a megyei és a városi kórházak orvos- és tisztviselőkarának országos kongresszusán, ahol e témában többek között Kállay is felszólalt.

Az 1909. december 3-i rendkívüli közgyűlés ismét napirendre tűzte az orvos-ügyet; „... a most rendszeresítve lévő két alorvosi állásra a javadalmazás csekély volta miatt diplomás orvosok nem pályáznak, azok a helyüket gyakran változtató szigorló vagy kórházi gyakorlatra kötelezett orvosokkal töltenek be és így megtörténik, hogy a kórházban képzett és megbízható orvos egyáltalán nincsen, amely körülmény az intézet vezetésére és a betegek gyógyellátására hátrányos és nagyobb sebészeti műtétek végzését csaknem lehetetlenné teszi...”²¹ A problémán akkor némi átszervezéssel enyhítettek. 1910. január 1-től az egyik alorvosi állás megszüntetése mellett egy új bentlakó osztályorvosi állást rendszeresítettek.²²

Így került az intézménybe Klekner (későbbi Korompay) Károly (1883–1972), aki a kórház sebész (műtő, operatőr) főorvosa lett, majd később Kállay utóda az igazgatói székben. Az új főorvos munkába állása után egy újabb sebészeti alorvosi állás létesítése vált szükségessé, a megnövekedett betegforgalom megfelelő ellátása érdekében.²³ És ezzel nem lett vége az újabb státuszokért folyó küzdelemnek. Néhány év múlva már egy laboratóriumi orvosi (boncoló) és egy szemészorvosi (rendelő) állás létesítésének javaslata került a közgyűlés elé.²⁴ Bár ezeket az álláshelyeket akkor, a háború derekán nem kapta meg a kórház, de a felvetésből is látszik az igazgató főorvos előrelátó tervezése.

¹⁸ Vármegyei közgyűlés. Nyírvidék, 1901. május 19. 2–3.

¹⁹ Az Erzsébet kórház új alorvosa. Nyírvidék, 1902. január 12. 4.; Lemondás. Nyírvidék, 1902. május 18. 5

²⁰ Betegforgalmi kimutatás 1900–1912.

²¹ BENE-MARGÓCSY, 1999. 58.

²² Jelentés Szabolcsvármegye alispánjának Szabolcs vármegye 1909. évi közigazgatásának állapotáról. Nyíregyháza. 1909. 66. [Alispáni jelentés]

²³ Betegforgalmi kimutatás 1912. 42.

²⁴ Alispáni jelentés, 1916. 63.

Bővítési kísérletek

Az Erzsébet Közkórház megnyitása után alig telt el egy évtized, és az máris szűknek bizonyult. A megyei közgyűlés február 15-én tárgyalta a kórház módosított alapszabályát, amelyben törvényesítették a bővítést és az új osztálybeosztást. Az alapításkori 165 ágyszám ekkorra nőtt hivatalosan 222-re, de ez még mindig kevésnek bizonyult. A sajtó minden alkalmat megragadott, hogy szájára vegye a kórházat. Az 1910. március 27-i ököritói tragédia 20 sérültjének kezeléséről szóló híradás mellett nem mulasztották megjegyezni a nyíregyházi kórházban uralkodó „cifra” állapotokat.²⁵ Egy másik lap a betegekkel szembeni bánásmódot kifogásolta.²⁶ 1913-ban arról írtak, hogy a kórházban egy ágyon két beteg fekszik.²⁷ Kállay visszaverte a rágalmakat, megtiltotta, hogy az újságírók betegyék a lábukat az intézménybe, de a helyhiány tény volt.

Súlyosbította a helyzetet, hogy az orvostudomány fejlődésének köszönhetően új technikák jelentek meg, amiknek csak az eredetileg ápolási célú helyiségek rovására lehetett helyet biztosítani. Így például Kállay már 1910-ben szorgalmazta a hazánkban 1898 óta alkalmazott orvosi röntgenkészülék felállítását, ennek érdekében kérelemmel fordult a megyei közgyűléshez.²⁸ A kérés az 1911. december 29-i ülésen kedvező elbírálást kapott. Figyelemre méltó a bizottság indoklása: „egy a kor színvonalán álló körkórháznak mindazon eszközökkel, melyek a szenvedő emberi test gyógyítására szükségesek és alkalmasak, mint minő a 'Röntgen készülék' is, rendelkeznie kell”.²⁹ A röntgenlabor a sebészeti épületben került felállításra. Kezelője az éppen Nyíregyházára érkező és radiológus képzettséggel is bíró új sebész főorvos, Klekner Károly volt.

A kórházi helyhiány tovább fokozódott, aminek csökkentését a helyi sajtó ekképp sürgette:

„más megoldás el nem képzelhető, mint a kórház kibővítése, a felvevő képesség növelése és pedig nemcsak már a ma mutatkozó szükséglet szerint, hanem az előreláthatólag még növekvő igénybevételre is gondolva...”³⁰ 1912-ben már az is felmerült, hogy a földszintes pavilonokra emeletet építenek a férőhelyek bővítése érdekében.³¹

A szándék megvalósulásának azonban útját állta az I. világháború. Apró modernizáló beruházások azonban mégis történtek. Az Erzsébet Közkórház a XIX. század legvégén ugyan a modern higiéniai elvek szerint épült, de a századfordulón újabbnál újabb berendezések születtek és váltak általánosan használttá. Kállay ezzel tisztában volt és törekedett kórháza higiéniai helyzetének javítására. 1910-ben „nagyfontosságú és eredményében messze kiható” intézkedésként lecsérték a turfa rendszerű klozeteket vízőblítéses úrszékekre, mindezt oxidálómedencék és derítőtelepek bekap-

²⁵ Ököritó. Népszava, 1910. április 7. 19.

²⁶ Dr. Kállay Rudolf. Igazság, 1910. 13. sz. 3.

²⁷ Mikor a kórház beteg. Nyírvidék, 1913. május 11. 4.

²⁸ Alispáni jelentés, 1910. 79.

²⁹ BENE–MARGÓCSY, 1999. 60.

³⁰ Mikor a kórház beteg. Nyírvidék, 1913. május 11. 4.

³¹ Alispáni jelentés, 1912. 93.

csolása mellett.³² 1911-ben a vízellátást biztosító szivattyút villamos meghajtására alakították át.³³

Kállay, az orvos

Kállay doktor nem elméleti szakember volt, nem születtek jelentős orvosi publikációi, inkább a műtőasztal mellett alkotott és irányította intézménye életét. A vármegyei kórházban pedig kemény munkát végzett sebészként is, amiről az igazgatói működésének kezdetétől évente nyomtatásban is megjelent betegforgalmi jelentések tanúskodnak. Míg az 1887–1899 közötti kállói időszak évi átlagos sebészeti betegforgalma 352 fő volt, 1900–1910 között Nyíregyházán már 847 főt tett ki. Az elvégzett műtétek száma pedig évi 260-ról 540-re emelkedett. Korompay munkába állása után 1912-ben a sebészeti esetszám 1763 fő, a műtétek száma pedig 1115 lett.³⁴

A statisztika értelmezéséhez azonban tudni kell, hogy több mint egy évszázada a műtétekhez soroltak olyan beavatkozásokat (pl. gipszelés, gyomormosás, fülzsírreltávolítás, foghúzás stb.), amiket ma már nem. Tény, hogy abban az időben a technika még nem tette lehetővé a nagyon bonyolult nagy hasi és mellkasi műtétek végzését sem. Mindezek mellett számos komolyabb beavatkozás történt. Ma már külön szakterületek foglalkoznak a traumatológiai, ortopédiai, onkológiai, nőgyógyászati, urológiai, szemészeti és fül-, orr-, gégeszeti, szájszészeti betegekkel. Akkoriban a sebésznek egyaránt kellett értenie valamennyihez. Így Kállay doktor is végzett végtagcsonkolást és kiűzésítést, ficamhelyrerakást, húgykő-eltávolítást, készített ínvarratot, ellátott nyílt végtagtörést, megoperált különböző (csont, mell, bőr, szemgolyó, here) daganatokat, végzett sérv- és strúmaműtétet, koponyalékelést, nyúlajak- és arcpasztikát, mandulakiirtást, számos szemészeti beavatkozást, de megszüntetett fitymaszűkületet is stb.

A szülések zöme akkoriban még otthon folyt, de a komplikált terhességek a kórházba kerültek, ezért a statisztikai kimutatásban rendszeresen feltűnnek a harántfekvés miatti magzatfordítások, fogós műtétek vagy az elhalt magzat miatti művi abortuszok.

Az operátor szakértelmét bizonyítja a műtéti beavatkozások utáni halálozások alacsony száma, mely az évek során arányaiban 1,2%-ról 0,7%-ra csökkent. A halálozási okok között pedig olyan végzetes szövődmények szerepelnek (pl. tetanusz, vérmérgezés, hashártyagyulladás, agykori gyengeség, sorvadás vagy tbc), melyek kivédése még ma is feladhatja a leckét.

A betegforgalmi kimutatások leírásaiból kitűnik, hogy gondot fordítottak a műtéti fertőzések kivédésére. „A sebkezelés minden esetben szorosan az antisepticus szabályok megtartása mellett sublimat-mouille-watta kötéssel történt.” „A műtéti térnek 3 vagy pedig 5%-os carbolos víz lemosása után, fertőtlenítő szernek öblöngetésül, ép

³² Alispáni jelentés, 1910. 77–80.

³³ Alispáni jelentés, 1911. 78.

³⁴ Betegforgalmi kimutatás 1887–1912.

úgy, mint kötőszereül a sublimat használtatott.”³⁵ Jól látható, hogy a Lumniczer-klinikán elsajátított antiszepszis módszert alkalmazta itthon.

A kimutatásokból betekintést kapunk a kórházban alkalmazott modern gyógy-módookról és eszközökről is. Kállóban már végeztek masszázst, használták a gyógyító elektromosságot, azaz „állandó vagy megszakított villamáram”-ot, vagy a vérzés megszüntetésére az 1876-ban Paquelin által kidolgozott thermocautert (Paquelin-féle égető).³⁶ 1910-ben Nyíregyházán már alkalmazták az egy évvel korábban felfedezett Ehrlich Hata-féle szert³⁷ a szifilisz gyógyítására.³⁸ Kállay fejlesztette a műszerparkot, így 1910-ben a legújabb vizsgálati módszerekhez szükséges eszközöket szereztetett be, melyeket a belgyógyászati osztályon berendezett külön műszertárban helyeztek el.³⁹

Mindez azt mutatja, hogy Kállay főorvos lépést tartott hivatása fejlődésével, amit akkoriban elsősorban a szakirodalom tanulmányozása révén lehetett megvalósítani. Ennek érdekében mindent megtett, hiszen ő maga szerezte be a hazai és külföldi orvosi könyvek és folyóiratok legjavát. Mindennapos munkaeszköznek tekintette a szakirodalmat. 1914-ben szóba került egy Orvosi Olvasó Kör létrehozása, mely azon felül, hogy 14-féle folyóiraatra fizetett elő, vitaesteket, betegbemutatókat, felolvasásokat és előadásokat is tervezett a szélesebb érdeklődő közönség számára.⁴⁰ Ez az elképzelés azonban a történelem vihara miatt nem tudott kibontakozni. Kállay 1915-ben nyugalomba vonult, és mivel orvos leszármazottja nem volt, könyveit a kórházra hagyta. Felajánlását a fenntartó, a vármegye törvényhatósága örömmel fogadta és az orvosi művekből álló tudományos gyűjteményt Dr. Kállay Rudolf Könyvtárnak nevezte el.

Az országos szakmai közéletben betöltött funkciói az orvostársadalom elismerését jelentették. Fővárosi tartózkodása idején 1880-ban a Budapesti Királyi Orvosegylet nagygyűlése választmányának egyik tagja lett.⁴¹ 1895-től haláláig az 1868-ban felállított és a kormányzat munkáját segítő Országos Közegészségi Tanács rendkívüli tagjaként tevékenykedett.⁴² Jelen volt 1896-ban a millenniumi közegészségügyi és orvosügyi kongresszuson, melynek egyik ülésén társelnöki tisztelet tölthetett be.⁴³ Az országos megbecsültség mellett talán fontosabb volt számára, hogy Jósával azonos szintű gyógyítónak tartotta a vármegye népe. Ezt bizonyítja, hogy betegség esetén a megyei elit elsősorban e két doktor szolgálatát vette igénybe.⁴⁴

³⁵ Betegforgalmi kimutatás 1887. 2.

³⁶ Betegforgalmi kimutatás 1887. 16.

³⁷ Paul Ehrlich (1854–1915) orvos és Sachachiro Hata (1873–1938) vegyész által 1909-ben megalkotott Salvarsan.

³⁸ Alispáni jelentés, 1910. 77–80.

³⁹ Alispáni jelentés, 1910. 77–80.

⁴⁰ Orvosi Olvasó Kör. Nyírvidék, 1914. január 15. 2.

⁴¹ Bp. Kir. Orvosegylet nagy gyűlése f. hó 11. és 13-dikán. Orvosi Hetilap, 1880. 51. sz. 1181.

⁴² Országos Közegészségi Tanács új tagjai. Orvosi Hetilap, 1895. 43. sz. 514.

⁴³ RIEGLER GUSZTÁV: A millenniumi közegészségügyi és orvosügyi congresszus. Közegészségügy és Törvényszéki Orvostan, 1896. 4. sz. 29–39.

⁴⁴ KRASZNAY PÉTER naplójegyzetei 1861–1916. A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár Kiadványai II. Közlemények 38. Nyíregyháza, 2010. 431. [KRASZNAY, 2010.]

Kállay és az I. világháború

1914. augusztus elején kitört az I. világháború, ami újabb kihívások elé állította az igazgatót. Városunk ugyan hátországnak számított, az események mégis jelentősen érintették. Már az első évben hatalmas tömeg áramlott ide sebesült és fertőző beteg katonákkal. A 1915 elejére felállított barakk kórház tehermentesítésére Kállay főorvos felajánlotta az Erzsébet Közkórház 120 ágát,⁴⁵ ahol a súlyos sebesülteket operálhatták és ápolták. Annak ellenére, hogy az intézményt sikerült 250 ágyásra bővíteni, tovább fokozódott a zsúfoltság. 1915-ös jelentésében már az alispán is megállapította: olyan kevés a férőhely, hogy 80–100 betegnek csak a földön, szalmazsákon jutott hely.⁴⁶ Az év folyamán már 640 sebesült katonát láttak el.⁴⁷ A súlyos sérültek gyógyítása ráadásul hosszadalmas volt; 1914-ben átlag 28 napot töltöttek a kórház falai között, és nem mindenkit sikerült meggyógyítani. A háború első évében a 450 honvéd közül 64 (14%) hunyt el.⁴⁸

A katonák ápolására a központi vöröskereszt igazgatósága felhívására önkéntes ápolónőket toboroztak, akik képzése a kórházban történt. Kállaytól nem állt messze a feladat, hiszen tanítómestere, Lumniczer Sándor 1849-ben a honvédorvos kar főnöke volt, így ismerhette és hallgatóinak továbbadhatta a harctéri egészségügy elvárásait.⁴⁹ Március, augusztus és október hónapokban hat, majd négy hetes tanfolyamokon kiképzett 97 ápolónő – miután ünnepélyesen átvette jelvényét Somogyi Gyula közjegyzőtől –,⁵⁰ Nyíregyháza és környékének vöröskereszt kórházaiban, és a vasúti mentőállomáson látta el a sebesülteket.⁵¹

Kállay Rudolf, ha nem is a harctéren – hiszen elmúlt már 60 éves –, a hátországnak nagyon fontos egészségügyi küldetést teljesített. Háborús szolgálataiért 1915. augusztus 5-én megkapta a Vöröskereszt másodosztályú díszjelvényét a hadi ékítménnyel kitüntetés.⁵²

A közszereplő

Kállay 1891-től tagja a vármegye tiszti karának mint tiszteletbeli vármegyei főorvos,⁵³ és virilisként a városi képviselőtestület tagja is volt.⁵⁴ Az üléseken, ha szükségét érezte, felszólalt közügyekben, legyen az postai téma vagy a leánygimnázium létesítésének

⁴⁵ Alispáni jelentés, 1914. 68.

⁴⁶ Alispáni jelentés, 1915. 83.

⁴⁷ Alispáni jelentés, 1915. 83.

⁴⁸ Alispáni jelentés, 1914. 69.

⁴⁹ A magyar Vöröskereszt-egyesület önkéntes betegápolónői tanfolyamainak szabályzata és tanítási programja. Orvosi Hetilap, 1914. 1. sz. 9–10.

⁵⁰ Új vörös-keresztes hölgyek. Nyírvidék, 1914. szeptember 4. 27.

⁵¹ Alispáni jelentés, 1914. 70.

⁵² Vöröskeresztes kitüntetések. Nyírvidék, 1915. szeptember 23. 4.

⁵³ JAKÓ JÁNOS – KÜHRNER ÉVA: Százhatvan éve született Lórencz Gyula, a Szabolcsvármegyei Erzsébet közkórház (ma Jósa András Kórház) első belgyógyász főorvosa. Magyar Belorvosi Archivum, 2007. 4. sz. 369–374.

⁵⁴ TAKÁCS TIBOR: Döntéshozók. Budapest, 2008. 81.

ügye.⁵⁵ 1905-ben kritikát fogalmazott meg a város gazdálkodásával kapcsolatban. Ő javasolta egy 15 tagú bizottság felállítását annak érdekében, hogy dolgozzanak ki új koncepciót a gazdálkodásra vonatkozóan.⁵⁶ Tagja volt annak a küldöttségnek, amelyet a város az önálló törvényhatósági jog megszerzésért menesztett 1907-ben a belügyminiszterhez.⁵⁷ A városi egészségügyi bizottság választott tagjaként aktívan részt vett a spanyolnátha elleni védekezésben.⁵⁸

Nemigen politizált, de részt vett, sőt elnökölt azon a bizalmas értekezleten, amely a Nemzeti Munkapárt megalakulását készítette elő 1910 márciusában.⁵⁹

Számos helyi szervezet választmányi és igazgatósági tagsága kapcsolódik nevéhez. 1895-ben a Nyírvízszabályozó Társulat,⁶⁰ 1907-ben a Nyíregyházi Általános Hitelintézet igazgatósági tagja,⁶¹ 1910-ben a debreceni kir. ítélőtábla területén működő fiatakorúak felügyelő hatóságának,⁶² halála előtti évben a Nyíregyházi Hangya Szövetkezet egyik igazgatósági tagja volt.⁶³

7. kép – Korányi emléktábla

Jelen volt az 1904. augusztus 20-án átadott Samassa templom szentelésén. Az esti fáklyásmenet élén üdvözölte a főpásztort,⁶⁴ de részt vett Rákóczi hamvainak kassai újratemetésén is 1906. október 29-én.⁶⁵ Szívének talán legkedvesebb az a nagykalóli ünnepség lehetett 1914. június 14-én, amikor a Szabolcsi Orvosszövetség kezdeményezésére Korányi Frigyes szülőházának falán elhelyezett emléktábla avatásán beszédet mondott.⁶⁶ (7. kép)

Értékes és fontos dolgok mellé állt, társadalmi rangjánál és anyagi helyzeténél

fogva kötelességének tartotta a jó ügyek anyagi támogatását, legyen az templomok építése, szobor állítása, könyvek adományozása gimnáziumi könyvtáraknak, az I. világháborús katonák segítése, vagy a barakk kórház melletti hősök temetőjének bővítése, a sírok gondozása, mely érdekében az 1916-ban megalakult bizottság állandó tagja lett.

⁵⁵ A postai mizériák. Szabolcsi Hírlap, 1917. január 20. 4.; A város és a leánygimnázium. Szabolcsi Hírlap, 1917. május 5. 3.

⁵⁶ Zajos városi közgyűlés. Nyírvidek, 1905. október 22. 3.

⁵⁷ BENE JÁNOS: Az utolsó békeévek. Szabolcs-szatmár-beregi Szemle, 2009. 4. sz. 479–509.

⁵⁸ Az újjáalakított városi bizottságok. Nyírvidek, 1918. január 5. 2.; Újdonságok, Nyírvidek, 1918. december 6. 3.

⁵⁹ A vidéki szervezkedés. Pesti Hírlap, 1910. március 1. 5.

⁶⁰ BOROVSKY SAMU: Magyarország vármegyéi és városai. Szabolcs vármegye. 1900. 285.

⁶¹ Központi Értesítő, 1907. 30. sz. 687.

⁶² A fiatakorúak felügyelő hatóságának tagjai és felügyelői. Igazságügyi Közlöny, 1910. 2. sz. 58.

⁶³ Központi Értesítő, 1919. 4. sz. 84.

⁶⁴ Templomszentelés Nyíregyházán. Hazánk, 1904. augusztus 24. 5.

⁶⁵ KRASZNAY, 2010. 92 o.

⁶⁶ Korányi Frigyes szülőháza. Világ, 1914. június 16. 12.

A magánember

Kállay doktor kultúraszertető volt, hiszen ott találjuk az akkoriban létrejövő művelődési társaságokban. Pesti évei alatt 1883-ban feltűnt az Országos Kaszinó alapító tagjai között.⁶⁷ 1884-ben már választmányi tagja ennek a fővárosban élő művelt réteget tömörítő politikamentes társaságnak.⁶⁸

Hazatérve támogatta a szabolcsi kulturális élet fejlődését. 1892 májusában a vármegyei múzeum létesítése mellett állt ki.⁶⁹ Ott volt a Bessenyei Kör 1898-as alapításánál. A Kör vezetőségének, majd az 1901-től felálló magyar nyelvi szakosztálynak egyik választmányi tagja volt, az 1911–20 között elnökösködő Geduly Henrik mellett alelnöki funkciót vállalt.⁷⁰ Az 1917-ben megalakult Szabolcsvármegyei Turáni kör Közművelődési Egyesület tisztikarának egyik alelnökeként dolgozott.⁷¹

Fiatalemberként nem állt távol tőle a sport sem. 1878. május 29-én a Budapesti Csónakázó Egylet kétszer 800 yardos versenyén indult a 4 evezős Egyetértés hajó egyik evezőseként.⁷² Idősödve már inkább csak egy-egy agárversenynek látogatója, a tízes években a Nyíregyházi Sóstói Vadásztársaság tagja, de 1904–1909 között lóversenyek pályaorvosi minőségében bukkan fel neve a *Vadász és Versenylapban*.

Iván fia elvesztése után néhány hónappal, 1915. június 1-től nyugalomba vonult. A vármegyei kórházi bizottság meleg szavakkal búcsúztatta; „...a tűnő évek során, a köz-kórház életében előforduló események mind oly maradandó nyomok, amelyek a Kállay Rudolf hosszú időn át való bölcs vezetésének üdvös eredményei. Aki az emberiség jobb voltáért egészségért – életéért dolgozott – az a legnemesebb munkát végezte.”⁷³

Munkásságát a király több ízben is elismerte. 1904. március 13-án királyi tanácsosi címet kapott, a közegészségügy érdekében kifejtett tevékenységéért.⁷⁴ Nyugalomba vonulása alkalmából 1915-ben a közegészségügy terén szerzett kiváló érdemei újabb elismeréséül, a magyar királyi udvari tanácsosi címet nyerte el.⁷⁵

1920-ban születésnapján hunyt el tüdőgyulladásban. Testét a Dessewffy téri családi kúriából a kállói családi kriptába vitték, ahol végső nyugalomba helyezték. A november 15-i temetési szertartást Énekes János kanonok celebrálta, a koporsónál utóda, Klekner Károly mondott gyászbeszédet.⁷⁶

Nyughelyének szomorú sorsa lett. A nagykállói régi temetőben lévő családi kriptát földúlták, kifosztották. A maradványokat 2000. május 17-én helyezték végső nyughelyükre a nagykállói római katolikus kegyúri templom altemplomában.⁷⁷

⁶⁷ Klubélet. Az 50 éves Pesti Hírlap jubileumi albuma 1878–1928. 1057–1065.

⁶⁸ Közgyűlések. Fővárosi Lapok, 1884. 54. sz. 354.

⁶⁹ Nyíregyházi Hírlap, 1892. máj. 26. 2–3.

⁷⁰ BÁNSZKI ISTVÁN: A Bessenyei Kör története. Nyíregyháza, 1989. 185.

⁷¹ A Turáni Kör Közgyűlése. Szabolcsi Hírlap, 1917. március. 31. 2.

⁷² Vízi-sport. Vadász és Versenylap, 1878. 22. évf. május 29. 158.

⁷³ Dr. Kállay Rudolf érdemeinek elismerése. Nyírvidék, 1915. június 24. 3–4.

⁷⁴ Kitüntetések. OH, 1904. 48. évf. 17. sz. 260.

⁷⁵ Nyugalalmazás kitüntetéssel. Pesti Hírlap 1915. július 2. 13.

⁷⁶ Kállay Rudolf dr. temetése. Nyírvidék, 1920. november 16. 1.

⁷⁷ LAKATOS, 2003.

Összegzés

Kállay Rudolf a családi tradíciókkal szakítva szokatlan, de annál sikeresebb pályát választott a magyar közegészségügy és sebészet felívelő nagy korszakában. Önmagát folyton képező, az újdonságokra fogékony orvos, szolgálati helyén is igyekezett meghonosítani a gyógyítás legkorszerűbb eljárásait. Kórházat épített és szervezett, rengeteget küzdött a körülmények javításáért, a férőhelyek bővítésért, a személyi feltételek megteremtéséért. Ebben bizonyára segíthették társadalmi-szakmai kapcsolatai, vármegyei törvényhatósági és közigazgatási bizottsági tagsága, de terve megvalósítását sokszor keresztülhúzta a történelem vihara. A világégés válságos időszakában is emberséggel, legjobb tudásával vezette a megye legfontosabb egészségügyi intézményét. Ebben kitartó társa volt Lórencz Gyula, akivel harmóniában dolgozott együtt egy életen át. Kórházát jó kezekbe adta át Klekner Károlynak, az ugyancsak nagy tudású sebész főorvosnak.